

SODOBNA SLOVENISTIKA NA RUSKI AKADEMIJI ZNANOSTI¹

Julija A. Sozina

Institut slavianovedeniya RAN, Moskva

UDK 061.12/.6(470.33):811.16:811.163.6

Prispevek je posvečen analizi sodobnih slovenističnih raziskovalnih projektov na Ruski akademiji znanosti in njihovih rezultatov. Slovenistika je samostojen in nenehno razvijajoči se del ruske slavistike, njeno središče je na Inštitutu za slavistiko v Moskvi. Na podlagi znanstvenega monitoringa prispevkov, ki so bili objavljeni v ruščini, sva skupaj z raziskovalko T. I. Čepelevsko dobili zanimivo sliko.

ruska slovenistika, ruska slavistika, razvoj znanosti, aktualni raziskovalni projekti, slovensko-rusko znanstveno sodelovanje

The article contains an analysis of research projects in Slovene Studies at the Russian Academy of Sciences and their results. Slovene Studies is an independent and constantly developing part of Slavic Studies in Russia, based at the Institute for Slavic Studies in Moscow. The picture that T. I. Chepelevskaya and I obtained through the monitoring of publications in Russian is an interesting one.

Slovene Studies in Russia, Slavic Studies in Russia, development of academic research, current research projects, Slovene-Russian academic cooperation

Slovenistika v okviru sodobne ruske slavistike deluje samostojno in se postopoma razvija. Njen center predstavlja akademijski Inštitut za slavistiko v Moskvi, vendar je treba omeniti, da tudi Univerza M. V. Lomonosova že skoraj štiri desetletja predstavlja slovenistiko kot samostojno stroko. Poleg Moskve se s slovenistiko delno ukvarjata tudi univerzi v Sankt Petersburgu in Permu.

Če želimo razumeti današnji razvoj slavistične znanosti, aktualni pristop in potrebe po novih raziskovalnih nalogah, moramo pojasniti osrednje težnje v različnih obdobjih njenega razvoja. Saj ob spremembah, do katerih prihaja pravzaprav na vseh življenjskih ravneh, dobi

tudi razvoj znanosti in kulture v celoti nove poteze in tako tudi ruska slovenistika ni izjema.

Z dr. Tatjano I. Čepelevsko sva naredili znanstveni monitoring prispevkov, ki so bili objavljeni v ruščini v zadnjih dveh desetletjih obstoja demokratične Rusije, da bi opredelili ruski pogled na sodobno Slovenijo, njeno kulturo in znanost. Za opredelitev glavnih teženj pri sprejemanju slovenske kulture v Rusiji v letih 1990–2008 sva upoštevali najrazličnejša področja: znanstvene raziskave zgodovine, zgodovino slovenske kulture in književnosti, leposlovne prevode in prevode znanstvenih prispevkov, popularna znanstvena dela in drugo.² Dobili sva nadvse jasno sliko, da smo

¹ Raziskavo je finančno podprl Ruski humanistični znanstveni fond v okviru znanstveno-raziskovalnega projekta RHZF (Slavjanski mir v glazah Rossiji), projekt št. 08-04-00076a.

² Monitoring je bil narejen v okviru projekta Slovanski svet v očeh Rusije. Rezultati bodo predstavljeni v istoimenskem zborniku, ki se pripravlja za tisk (ur. L. N. Budagova).

Rusi in Slovenci zanimivi drug za drugega, pokazale so se stične točke in notranje razlike, ki določajo izjemnost ter individualnost vsakega naroda. Čeprav obstajajo v mentaliteti ruskega in slovenskega naroda, načinu sprejemanja sveta in odnosu do človeka kot individuuma ter v ocenjevanju pomembnih dogodkov razvoja civilizacije bistvene razlike, je za oboje značilna odprtost kultur, podobna humanistična usmerjenost in še veliko drugega. Dejstvo je, da sodobno rusko slovenistiko zanimajo predvsem prav stičišča, ne pa razhajanja, ker je osnovni namen razumevanje, zблиževanje.

Novejša bibliografija znanstveno-raziskovalnih del, posvečenih Sloveniji in objavljenih v Rusiji v ruščini, vsebuje več kot 300 naslovov, kar je v primerjavi s prejšnjimi obdobji v zgodovini naše domače slovenistike izjemen dosežek, saj je na prelomu 20. in 21. stoletja na tem področju zaslediti dejanski vzpon. Če je na začetku 90. let izhajalo 5 do 10 znanstvenih publikacij na leto, se je njihovo število proti koncu devetdesetih ter na začetku novega tisočletja naglo povečevalo. Prispevke, ki so povezani s Slovenijo, najdemo v različni periodiki, predvsem pa v revijah Inštituta za slavistiko, in sicer v revijah *Slavjanovedenije* (do l. 1992 *Sovetskoje slavjanovedenije*), *Slavjanskem almanahu* (izhaja od 1997) in *Slavjanskem miru v tretjem tisočletju* (izhaja od 2005).³ Tu so predstavljeni članki z najrazličnejših znanstvenih področij: zgodovine, kulture, literature, jezikoslovja, gospodarstva, predvsem pa rusko-slovenskih stikov (npr. naš prispevek o samoidentifikaciji »malega« naroda v razmerah globalizacije, Sozina 2008).

Zbrana bibliografija je zelo zanimiva, zato jo pripravljamo za knjižno izdajo, v tem prispevku pa se bomo omejili le na najznačilnejše prispevke ruskih akademskih slovenistov, ki so nastali v zadnjem desetletju. V pomoč nam je tudi dejstvo, da v določenem smislu nadaljujemo prispevek N. N. Starikove

o razvoju in dediščini ruskih raziskav slovenske literature, ki ga je predstavila na simpoziju Obdobja 18 (Starikova 2002). Prispevek zajema gradivo od približno 18. stoletja, ko se je začela ruska slavistika, do l. 1997, ko sta izšli prvi knjigi *Zgodovine književnosti zahodnih in južnih Slovanov*.

Za obdobje 90. let je bil osrednji dogodek prav izid *Zgodovine književnosti zahodnih in južnih Slovanov* (konec 90. in prva leta tega tisočletja) v treh obsežnih delih (Budagova 1997, 2001, Nikolskij 1997), kjer so avtorji predstavili tudi poglavja o zgodovini pismenosti in literaturi Slovencev od začetkov do l. 1945 (M. L. Beršadska, T. I. Čepelevska, L. K. Gavr'ušina, M. I. Ryžova, V. V. Son'kin). Za to delo je bilo potrebno sodelovanje več ruskih znanstvenikov, knjige pa so kaj hitro postale bibliografska redkost. S povojnim obdobjem se ukvarja *Zgodovina književnosti držav Vzhodne Evrope* (Horev, 1995, 2000, poglavja G. J. Il'jine, O. L. Kirillove in N. N. Starikove). Ker je bil osnovni princip razvrščanja zgodovinsko-državni, je slovenska literatura predstavljena kot del jugoslovanske.

V raziskavah slovenske problematike je značilen prispevek ruskih zgodovinarjev, ki so zaposleni na Inštitutu. Leta 2000 je izšla knjiga L. A. Kiriline *Slovenci in revolucija 1848-1849* (Kirilina, 2000), kar je v ruskem zgodovinopisju prva monografija, ki je posvečena revoluciji 1848 na Slovenskem. Avtorica raziskuje življenje Slovencev v tem času, evolucijo ideologije slovenskih narodnih javnih delavcev, predvsem pa njihov odnos do dveh glavnih vprašanj te revolucije: kmečkega in nacionalnega. Naslednje leto so bili v ruskem prevodu objavljeni dokumenti o razglasitvi neodvisnosti Slovenije, oblikovanju političnega sistema, zunanje politike, gospodarstva in o vzpostavitvi slovensko-ruskih odnosov na državni ravni (Gus'kova 2001b). Publikacija se začne s članki slovenskih in ruskih znanstvenikov,

3 V zadnjih dveh revijah izhaja gradivo z vsakoletnih mednarodnih znanstvenih konferenc, povezanih s praznovanjem Dneva slovanske pismenosti in kulture.

posvečenimi raznim etapam zgodovinskega in političnega razvoja Slovenije, in sicer J. Petrovska, I. V. Čurkine, A. Gabriča, Z. Čepiča, J. J. Gus'kove. Leta 2008 je izšlo Herbersteinovo delo *Rerum Moscoviticarum commentarii* v latinščini, nemščini in ruščini z znanstvenim komentarjem sodelavke Inštituta A. L. Horoškevičeve (Herberstein 2008). Letos je objavljena knjiga *Slovenija med okupacijo. 1941-1945*; avtorica, N. S. Piljko, proučuje posebnosti okupacijskih režimov na slovenskem ozemlju, ki je bilo razdeljeno med Nemčijo, Italijo in Madžarsko (Piljko 2009).

Seveda lahko izpostavimo dejstvo, da je slovenistika tradicionalno vključena v južno-slovanske študije, zato so pozornosti vredna tudi monografska dela z jugoslovansko problematiko, kjer Slovenija zaseda poseben položaj. Med njimi najdemo knjigo *Zgodovina jugoslovanske krize (1990-2000)* (Gus'kova 2001a). Obsežno se s slovensko tematiko ukvarja knjiga *Etnolingvistični zemljepis Južne Slavije* (Plotnikova 2004). Slovenska tematika je prisotna tudi v zbornikih *Delavci slovanske kulture v ujetništvu in o ujetništvu. XX. stoletje* (Smol'janina 2006) ter *Druga svetovna vojna: izkušnja zgodovine - izkušnja literature. Srednja in Jugovzhodna Evropa* (Šerlaimova 2007). Kultura Slovenije je skrbno predstavljena v treh knjigah *Zgodovina kultur slovanskih narodov*, ki so jih pripravili na Državni akademiji slovanske kulture s sodelovanjem Inštituta za slavistiko. Med avtorji poglavij, posvečenih zgodovini slovanske kulture, so sodelavci RAZ: I. V. Čurkina, N. N. Starikova, G. P. Meljnikov idr. (Meljnikov 2003, 2005, 2008).

Zadnje desetletje je bilo bogato z znanstvenimi dogodki na področju dvostranskega sodelovanja slovenskih in ruskih raziskovalcev, ki so še bolj utrdili samostojni status ruske slovenistike.

Leto 2000 je bilo za Slovence izjemno pomembno že zaradi 10. obletnice razglasitve

samostojnosti Republike Slovenije ter dvestote obletnice rojstva F. Prešerna. Po skupni zaslugi sodelavcev Inštituta za slavistiko RAZ, Moskvske državne univerze M. V. Lomonosova ter Univerze v Ljubljani je maja l. 2000 v Puškinovem salonu Filološke fakultete MDU potekala mednarodna znanstvena konferenca Puškin - Prešeren. Referati s konference so postali temelj zbornika, ki je združil ruske in slovenske znanstvenike različnih generacij (Javornik 2001); nekateri prispevki so bili objavljeni tudi v Rusiji. Na konferenci je bila predstavljena bogata tradicija proučevanja obeh velikih pesnikov, obenem pa se je odprla nova perspektiva za komparativistične raziskave, saj so bile izpostavljene nove ustvarjalne vzporednice.

Leta 2001 je bila v Ruski državni knjižnici mednarodna okrogla miza, posvečena 10. obletnici vzpostavitve diplomatskih odnosov med Republiko Slovenijo in Rusko Federacijo, kjer so nastopali ruski in tuji znanstveniki, politologi, diplomati.

V letih 2003 in 2004 sta se izjemno veliki delegaciji slovenskih znanstvenikov udeležili ruskih mednarodnih znanstvenih konferenc. Ena od njih, Prva svetovna vojna v literaturi ter kulturi zahodnih in južnih Slovanov, je bila organizirana v Centru za zgodovino slovanskih književnosti; druga, Nacionalna identiteta literature Centralne in Jugovzhodne Evrope v razmerah globalizacije, v Centru za raziskovanje sodobnih književnosti Centralne in Jugovzhodne Evrope.⁴ Na njuni podlagi so nastala dela, objavljena v Moskvi ob 90. obletnici 1. svetovne vojne (Budagova 2004) in v Ljubljani (Javornik 2006).

Konec maja 2006 je v Moskvi v RAZ potekala mednarodna znanstvena konferenca z naslovom *Zgodovinske osnove in perspektive slovensko-ruskih odnosov*, ki je bila pripravljena na inštitutu s pomočjo Veleposlaništva Slovenije v RF. Akademski sestanek je zbudil

4 Oba Centra sta del Oddelka za zgodovino slovanskih literatur Inštituta za slavistiko RAZ.

zanimanje ne samo znanstvenikov, pač pa tudi zastopnikov različnih državnih in javnih institucij, kar je omogočilo slovenistiki stik s širšim občinstvom. Po konferenci je za tisk pripravljen že prvi zvezek almanaha *Slovenica* (ur. V. K. Nikiforov). Almanah je bil idejno zasnovan na Inštitutu kot prva znanstvena periodična publikacija v Rusiji, ki se ukvarja s slovenističnimi problemi. Drugi zvezek almanaha bodo sestavljali prispevki konference Slovanški medkulturni dialog v recepciji Rusov in Slovencev, ki je bila pripravljena v sodelovanju z Univerzo na Primorskem marca 2009.

Nove perspektive mednarodnega sodelovanja na področju slovensko-ruskih stikov je zarisala okrogla miza Janko Lavrin in Rusija, ki je bila novembra 2008 v Moskvi na Inštitutu za slavistiko. Ta dogodek je bil hkrati tudi zahvala ameriškemu Društvu za slovenistične študije (Society for Slovene Studies). Pomembna osebnost znanstvenika in pisca J. Lavrina ter njegova dediščina sta združili moči raziskovalcev Rusije, Slovenije in ZDA.⁵

Ruska slovenistika je v razcvetu, kar vpliva na število znanstvenih publikacij. Poleg tega je v zadnjih 20 letih v Rusiji na področju slovenistike nastalo 12 doktorskih disertacij (Ph.D.), polovica od teh na Inštitutu za slavistiko, in prva disertacija (Sc.D.) N. N. Starikove, ki jo je predstavila v svoji knjigi *Slovenski zgodovinski roman 1920–1930. Tipologija, genealogija, poetika* (Starikova 2006). Na podlagi del I. Tavčarja, V. Bartola idr. avtorica analizira posebnosti in lastnosti slovenskega zgodovinskega romana v obdobju med vojnama, razkriva njegovo nacionalno specifičnost in stike z evropsko literaturo, pozorna je na poetiko, hkrati pa jo zanima povezava romanov z realnim življenjem.

Glede na navedena dejstva lahko sklenem, da je prišlo do ločitve slovenske od vseslovenske in jugoslovanske problematike: poleg

znanstvenih del o davni zgodovini in pismenosti Slovanov ter zgodovini Jugoslavije se pojavlja vse več specialističnih del, posvečenih različnim obdobjem zgodovine in kulture Slovenije. Okrepitev slovensko-ruskih stikov vpliva na povečanje udeležbe ruskih in slovenskih znanstvenikov na mednarodnih sestankih, ki se organizirajo v Sloveniji ali Rusiji, ter na porast števila publikacij slovenskih raziskovalcev v Rusiji in ruskih v Sloveniji. Izhajanje temeljnih del o zgodovini slovanskih književnosti in kultur, kjer so predstavljene vse etape razvoja nacionalne kulture Slovencev od davne preteklosti do današnjega časa, predstavlja temelj za ustvarjanje posebnih del o zgodovini slovenskega naroda, njegove kulture in literature, s čimer se plodno ukvarjajo ruski in slovenski znanstveniki.

Vzdrževanje stabilnosti in ohranitev kulturne svojevrstnosti slovanskega sveta že dolgo časa velja za eno od prioritarnih nalog naše države. Nacionalno raznolik in multikulturn ruski narod nadaljuje etnično povezavo s slovanskimi narodi. Ruska akademija znanosti aktivno sooblikuje poseben odnos do tradicij drugih nacij, proučevanje lastnosti drugih narodov in stičnih točk z njimi, kar seveda brez dvoma povečuje tudi kulturni in politični potencial Rusije same.

Literatura

- BUDAGOVA, Ljudmila N./Будагова, Людмила Н. (ur.), 1997: *История литератур западных и южных славян*. В 3-х тт. Т. I: От истоков до середины XVIII века. Москва: Индрик, ИСЛ РАН.
- BUDAGOVA, Ljudmila N./Будагова, Людмила Н. (ur.), 2000: А. С. Пушкин и мир славянской культуры. (К 200-летию со дня рождения поэта). Москва: ИСЛ РАН.
- BUDAGOVA, Ljudmila N./Будагова, Людмила Н. (ur.), 2001: *История литератур западных и южных славян*. В 3-х тт. Т. III: Литература конца XIX – первой половины XX века (1890-е годы – 1945 год). Москва: Индрик, ИСЛ РАН.

⁵ Kmalu bo izšel istoimenski zbornik, kjer bodo poleg prispevkov avtorjev iz Rusije, Slovenije, ZDA, Velike Britanije in Švedske predstavljena dela Lavrina, njegova korespondenca ter dela ruskih slikarjev z njegovo podobo (ur. J. A. Sozina).

- BUDAGOVA, Ljudmila N./Будагова, Людмила Н. (ур.), 2004: *Первая мировая война в литературе и культуре западных и южных славян*. Москва: ИСл РАН.
- GUSKOVA, Jelena J./Гуськова, Елена Ю., 2001a: *История югославского кризиса (1990-2000)*. Москва: Русское право, Русский Национальный Фонд.
- GUSKOVA, Jelena J./Гуськова, Елена Ю. (ур.), 2001b: *Словения. Путь к самостоятельности. Документы*. Москва: Индрик, ИСл РАН.
- HERBERSTEIN, Žiga/Герберштейн, Сигизмунд, 2008: *Записки о Московии*. В 2 т. / Под ред. А. Л. Хорошкевич. Т. I: Латинский и немецкий тексты, русские переводы с латинского А. И. Малеина и А. В. Назаренко, с ранненововерхненемецкого А. В. Назаренко; Т. II: Статьи, комментарий, приложения, указатели, карты. Москва: Памятники исторической мысли.
- HOREV, Viktor A./Хорев, Виктор А. (ур.), 1995: *История литератур Восточной Европы после второй мировой войны*: В 2-х тт.: Том первый. 1945-1960-е гг. Москва: Индрик, ИСл РАН.
- HOREV, Viktor A./Хорев, Виктор А. (ур.), 2001: *История литератур Восточной Европы после второй мировой войны*: В 2-х тт.: Том второй. 1970-1980-е гг. Москва: Индрик, ИСл РАН.
- JAVORNIK, Miha (ur.), 2001: *F. Prešeren - A. S. Puškin (ob 200-letnici njunega rojstva)*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- JAVORNIK, Miha (ur.), 2006: *Literatura in globalizacija: (K vprašanju identitete v kulturah centralne in jugovzhodne Evrope v času globalizacije)*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- KIRILINA, Ljubov' A./Кирилина Любовь А., 2000: *Словенцы и революция 1848-1849 гг.* Москва: ИСл РАН.
- MELJNIKOV, Georgij P./Мельников, Георгий П. (ур.), 2003, 2005, 2008: *История культур славянских народов*: В 3-х тт. Тт. I-III. Москва: ГАСК.
- NIKOLJSKIJ, Sergej V./Никольский, Сергей В. (ур.), 1997: *История литератур западных и южных славян*: В 3-х тт. Т. II: Формирование и развитие литератур Нового времени. Вторая половина XVIII - 80-е годы XIX в. Москва: Индрик, ИСл РАН.
- PILJKO, Nadežda S./Пилько, Надежда С., 2009: *Словения в годы оккупации. 1941-1945 гг.* Санкт-Петербург: Алетейя.
- PLOTNIKOVA, Anna A./Плотникова, Анна А., 2004: *Этнолингвистическая география Южной Славии*. Москва: ИСл РАН.
- SMOLJANINOVA, Marina G./Смольянинова, Марина Г. (ур.), 2006: *Деятели славянской культуры в неволе и о неволе. XX век*. Москва: Индрик, ИСл РАН.
- SOZINA, Julija A./Созина, Юлия А., 2008: Самоидентификация «малого» народа в условиях глобализирующегося мира (на примере словенской литературы и культуры). Узенёва, Елена С. / Uzenjova, Jelena S. (ur.): *Славянский мир в третьем тысячелетии: Славянская идентичность - новые факторы консолидации*. Москва: «Демиург-Арт». 269-280.
- STARIKOVA, Nadežda, 2002: Литературоведческая словенистика как отрасль российского академического славяноведения (к проблеме исторической преемственности). Derganc, Aleksandra (ur.): *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture: ob 80-letnici Oddelka za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*. Ljubljana: Center za slovenščino kor drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 641-653.
- STARIKOVA, Nadežda N./Старикова, Надежда Н., 2006: *Словенский исторический роман 1920-30-х годов. Типология, генеалогия, поэтика*. Москва: ИСл РАН.
- ŠERLAIMOVA, Svetlana A./Шерлаимова, Светлана А. (ур.), 2007: *Опыт истории - опыт литературы. Вторая мировая война: Центральная и Юго-Восточная Европа*. Москва: Наука.